

9. Огієнко І. (Іларіон). Святий Димитрій Туптало, його життя і праця. – Вінніпег, 1960.
10. Савченко І. До історії укладання житійних збірників в Україні (XVII ст.) // *Медієвістика: Збірн. наук, статей.* – Вин. 2. – Одеса, 2000. – С. 111-123.
11. Титов Ф. Святой Димитрий, митрополит Ростовский, бнвший ученик Академии (1651-1709) // *Труды Киевской духовной академии.* – 1909. – №10. – С. 173-239.
12. Тихонравов Н. Сочинения. – Т.І. – М., 1898.
13. Ундольский Д. Вступление // *Евфимий. Оглавление Четьи-Миней Всероссийского митрополита Макария.* – М., 1847. – С. I-VIII.
14. Шляпкин Й. Святитель Димитрий Ростовский й его время (1651-1709). – СПб, 1891.

Хижун Я.В.

МОТИВИ ПОЕЗІЇ БОГДАНА ЛЕПКОГО 1914–1920 РОКІВ

Перша світова війна застала „чільного молодомузця” Богдана Лепкого в карпатському Яремчі. Вогнем російської артилерії знищила його драму „Мотря”, а самого автора з родиною перетворила на втікачів із терену воєнних дій. Відтоді магістральною темою в творчості письменника стала трагедія Галичини під двома російськими наїздам, мартиролог втрат рідного народу у братовбивчій війні. Гуртуючи свої твори цього часу в поетичному першому томі „Писань”, Богдан Лепкий об’єднав свої твори у розділі „1914 – 1920”, найбільш показовому з точки зору різнопланового зображення доби. Як зауважив Б. Лепкий у коментарі, його вірші „різняться настроєм, бо й настрої українського суспільства змінювалися відповідно до воєнних подій... Початки війни я бачив на власні очі в Галичині. Перші транспорти військ, стрілецькі відділи, арешти, труси, доноси. Дещо й на власній шкурі почув... Бачив я також табори наших збігців, об’їхав чимало сіл у західній Галичині, де перебували наші утікачі – селяни, чимало горя й терпіння, спричиненого війною, пересувалось поперед мої очі. Оглядав я також бойовища, був недалеко фронтів, одного тільки, славити Бога, не зазнав, а саме, яка це розкіш вбивати ближнього свого” [1, С. 787-788].

Започаткував цикл вірш “Спочинь, серце на хвилину”, в якому ліричний герой (сам автор) звертається помислами до отчого краю, “На велике пожарище. На чорну руїну”. Ця лаконічна мініатюра має характер ліричної презентації циклу. В ній-бо підкреслено увагу літописця доби до подій, які не минули “кожної хати”. Пером автора водить бажання перетопити ці події у слово, “Щоби кривда безпам’ятно В світі не минула” [2, С. 177].

Поезія “Серпень 1914” розбудувала образ війни засобом народнопісенного заперечного порівняння з бурею, громом, ураганом. Воно виконує композиційну функцію обрамлення. Обрамлена частина втрапляє в тон Франкового гімну “Не пора...”. Лепкий тут, навпаки, розвиває ідейно-художній комплекс “Бо настав такий час”. Згідно Лепкого-історіософа, від Поділля до Карпатських гір настав для українців час не баритися, а ставати в лави. Патріотична пам’ять про рідний край,

бажання “кайдани піврати на штуки” оформлені в рядках, що ідеєю самопожертвовного виборення кращого майбутнього хоч би для внуків кореспондує з Франковими “Каменярами”.

Вірш “Що то за грім?” переводить заголовний образ осіннього грому, від якого дрижить земля, в кінецьсвітні виміри. Батальна сфера зображення тут подана у руслі прадавньої традиції “Слово о полку Ігоревім” (другий катрен), яке Лепкий досліджував, перекладав і по-своєму опрацьовував. Окрім того, вірш ізріс і на ґрунті західноукраїнського письменства (жовнірських мотивів Ю. Федьковича, про якого нагадують образи типу “рев канон”). А ось наскрізний образ-символ із поезії “Пожовкло листя” – червоного коня без їздця і сідла, що мчить у село “з далеких піль”, – увібрав пісенну символіку нещастя та став масштабним узагальнюючим відповідником самої війни.

З початком війни модерністські сум і туга, розлиті в збірках 900-х рр, набули в лірика ще глибшого трагічного життєвого підґрунтя. Він культивує форму вірша-прощання ліричного суб’єкта, пов’язану з передчуттям загибелі (“Стрілець до дівчини”, “Стрілець до матері”). У писаннях про війну “Рефлексійна споглядальність і самозаглибленість [довоєнної пори – Я. Х.] змінюються експресією, тонкий ліризм поступається місцем епічного подиху, в образну картину вплітається фольклорна і біблійна символіка, що визначає кардинальні питання буття чи небуття: червоного коня, ворони, хреста, Голгофи..., в віршах з’являються історичні асоціації” [3, С. 18], стилістика народної словесності підпорядковується трагізмові відгуків на воєнне лихоліття людей і краю. Наприклад, “Де єсть твій дім?” за формою пісенного типу діалог, скупю й безобразно розкриває драму всіх західноукраїнських “любих братів”. Спалений дім, у якому вже не зазимуєш, могилки замість родини відбивають моторошний стан посиротіння, втрати життєвої перспективи краян.

Такі лейтмотиви набули особливої узагальнюючої сили в сповідальному монолозі-молінні “І в мене був свій рідний край” – кульмінаційній вершині циклу “1914-1920”. Построфне порівняння в творі мирного стану солов’їного рідного краю та поруйнованого війною (“де хрести стоять, як чорний гай”, і “сльози ллються, як Дунай”) посилює драматизм патріотичного чуття, змалювання батьківщини за війни як землі могил хрестів і сліз. Ліричний герой саморозкривається в гарячому молінні, що переросло навіть ув оскарження Всевишнього за муки і біль: „О краю мій! Свята руїно, Новітня Троя в попелі! Перед тобою гну коліно І кличу: Боже в небесах, за кров, за муки, за руїну Верни, верни нам Україну!”(182).

Муза Б. Лепкого в рр. 1914-1917 не стільки проголошує “патріотичні вигуки” (В. Сімович), скільки відбиває жаску ненормальності збуреного війною світу. Автор уподібнив його святій церкві, сплюндрованій наїзниками. Синекдохально ототожнив із нивою, зораною шрапнелями і гранатами, гаєм-розмаєм, розметаним небувалою хуртовиною, поруйнованими батьківськими могилами (рефлексія “Де ж ви?”), пролитими ріками крові (“Ой колосися, ниво, колосися”). Показові реакції ліричного “я” на пережите, бачене чи й від інших чуте. Часом у сум’ятті почуттів цей важливий

персонаж лірики Лепкого пропонує діаметрально протилежне. Вдарити в дзвін, щоби зупинити масову гекатомбу, щоби люди почули: світ валиться (“Ударте в дзвін”), або ж згуртовуватися задля збройного опору. Тоді не ржавітиме предківська шабля, змалілі ж онуки зможуть піднятися до порятунку України (“Хтось мене кличе”). Така внутрішня колізія “гуманіст і пацифіст-патріот” у Лепкого виступає ферментом психологічної вистражданості його рядків.

Лепкому дуже пасує друге ім'я (і один із псевдонімів) Нестор. Адже його образному і науковому мисленню був властивий іще на поч. ХХ ст. історизм. Не зрадив він поета й у неспокійних обставинах війни. Так, фрагмент “Вдова” з поеми “Буря” вивірює воєнне божевілля аналогіями народної пам'яті про баталії з прусами під Кенігрецем, події революції 1848 року і про придушення повстання “мадяр” “москалями”. Усі ці події об'єднує той прикрий факт, що на війні чоловік стає звіром і забуває Христову науку. Звідки не випадковий настрій, а світоглядна засада, усталена ще Шевченковим “Кавказом”, антивоєнними мотивами Я. Щоголева і М. Старицького („Війна, війна! Чи в світі хто бував, Щоби пізнав її й не проклинав?” [2, С. 198]).

Долю батьківщини в змодельованому баченні владики “первозванного нашого Андрія” (Шептицького) змальовано в поемі “В храмі св. Юра”. Вона написана з приводу арешту пастиря росіянами і заснована на його проповіді в час зайняття ворогом Львова. Відкриваючись епіграфом із Іоанна про найбільшу любов тих, хто душу віддає за други своя, твір уводить в атмосферу смертельного страху міста і його мешканців перед наближенням незчисленного ворога. Колективний “голос” парафіян храму Юра благає в “милого Бога України” помилувати їх за кров, сльози і руїни. “Передоручивши” виражальну функцію А. Шептицькому, Лепкий посилив цим розкриття трагізму сплюндрованого краю, винародовлюючої українців діяльності ворога. Владика Андрей глаголить вірним: “Лучче в славі нам умерти, Ніж славу прадідну затерти Клеймом нікчемності”, наділяє їх власною вірою в звитягу духа правди й волі, відродження з попелу “насиллям знищеної країни”. Урочисто звучить натхнення: “Воскресне, встане Україна! Тільки не тратьте, браття, віри...”

Своєрідним продовженням є “Останній лист Катрусі”, де окреслено долю Львова за першого російського наїзду, всілякі муки і страждання за вірність Україні. У дусі вірша Лесі Українки “І ти колись боролась, мов Ізраїль, моя Україно...”. Лепкий узагальнив долю нації так: “Невже ж блукатимемо по пустині І до своєї власної святині Не ввійдемо ніколи?”. Цикл “Листи Катрусі” постав під впливом розповідей очевидиці окупації Галичини, сільської вчительки з Підгір'я, має наскрізною думку: “За переможця возом разом на чужину Не побіжу. Як треба – дома згину” [2, С. 214]. Стилізований у біблійному дусі епіграф, використання “одвічних” образів (уподібнення Галичини зруйнованій Трої), аналогії переслідуваних окупантами галичан із утискуваними Римом християнами, – все це витворює міжісторичну глибину викладу. Коли ж зважити ще на хронікально-документальну основу таких речей, як “Батько й син” (росіяни розстрілюють

обидвох, перериваючи рід за патріотичну відданість Україні), – то твори такого типу завдяки суворій скульптурній пластичності займають особне місце в колі трагедійних звучанням творів.

Один з найсильніших творів Лепкого – його вражаючий цикл “Ноктюри”. Як зазначав сам автор, “зав’язком образу мартирології українського народу став сон: дванадцять дітей-сиріт. Через аналогію насунулися мені образи дванадцятьох їздців і другі”. “Ноктюри”, поставлений В. Сімовичем вище за поему “Дзяди” А. Міцкевича, суголосний образною символікою Шевченковій містерії “Великий льох”, із шекспірівською силою передав горе, але й велич наших людей у збуреному світі – колишніх хліборобів у ворожій неволі (“Дванадцять старців”, “Дванадцять їздців”), матерів, які втратили дітей (“Дванадцять матерів”), нещасних сиріт (“Дванадцять сиріт”), стрільців без набоїв і взуття, що найкращий вік віддали борні за Україну (“Дванадцять борців”). Екзистенційний вираз божевілля існування злився з біблійною містиккою судного дня, апокаліптичним передчуттям гніву й помсти. Лаконічні вставні історії про гвалтування дочок і загибель синів у полілозі “Дванадцять жінок” переросли в трагічну узальнюючу візію останньої з матерів, вже напівбожевільної. Зло множить у світі зло: коли у відповідь на чайчине скиглення матері згвалтованої дівчини загарбники зреагували так: “... сміх, Крик, регіт, брентить балалайка”, – вона спалила хату з вояками.

Звинувачувальними інтонаціями повняться звіршовані повідомлення “Дванадцяти сиріт” про гвалтування матерів і катування вчительок, етапування краян чужими шляхами до концентраційних таборів, голод і великі кривди. Свідоме загострення життєпису сиріт, мандруючих, наче Марко Проклятий, і закоцюблих од холоду, включило умовність опису. Не кращим постає становище батьків: тяготи перебування в ворожій неволі, хвороби і смерті, зневажання живих і мертвих. І цю кривду з “кривавої до волі дороги” дванадцять їздців адресують аж до Бога, звинувачуючи світ нелюдськості. Такі ж багаті на біль і кров мовні партії дванадцяти борців. Та слава, що набута героями – стрільцями в лютім бою, усвідомлюється Б.Лепким як прочинення надлюдськими зусиллями “до волі брам”. Патріотично-державницьке вістря твору злило воедино авторський і всенародний прокляти тим, що знову хочуть цю браму зачинити, мужне усвідомлення: “Нам від Сяну по Дін Або жити, або нам не жити!”. Привертають увагу в цій своєрідній скорботній поемі-плачі наскрізна числова символіка та мотто. Цифра “12” перейнята “євангелічно-трагічною ідеєю жертвовності всього народу” (М. Ільницький), уособленого в збірних постатях, вікових і “фахових”. Мотто ж у “Ноктюри” взяті зі “Слова о полку Ігоревім” та з Франка (“А кров із руських ран Все рине, рине, рине”). В циклах Франка і Б. Лепкого ці мотто стали масштабним універсальним узагальненням тривкості українських бід. А в цілому “Ноктюри” засвідчив підкорення його творцем найбільшої “висоти у вираженні трагізму народної долі, поєднанні конкретних сцен, ситуацій з їх смисловою насиченістю, до філософського узагальнення” [4, С. 40].

Певну інакшість творів про війну Б. Лепкого, написаних після літа 1917 р., пов'язуємо з перебуванням письменника в Галичині та в таборі "збігців" у м. Гмінд (про нього написала книжку "Непоборні" К. Гриневичева). І там, і там він бачив страшні бідування, численні людські жертви, а в рідному краї ще й справжню руїну. Відтоді в ньому настали деякі світоглядно-творчі зміни. Для Лепкого з літа 1917 почався час більш реального погляду на події війни та предметнішого малювання її наслідків. В його поезії озивається "справжній крик розпуки" (В. Лев) при вигляді спустошеної і обливою кров'ю ("В церкві", липень 1917). Чуті на батьківщині розповіді втікачів-селян із терену бойових дій переповнюють життєвим трагізмом і героїкою його твори "Намова" і "Батько та син", спричиняються до фабульності віршових текстів.

Роки великого національного зриву окрилили Лепкого надіями на виборення незалежної і суверенної України. Однак із програшем визвольних змагань нашого народу поет не тратив надії на майбутнє нове життя батьківщини державною.

Використана література:

1. Цит. За кн.: Лев Василь. Богдан Лепкий. - Життя і творчість. - Нью-Йорк - Париж - Сідней - Торонто, 1976.
2. Лепкий Богдан. Твори. - Т.1. - К., 1997.
3. Ільницький Микола. Поети "Молодої музи". - УМЛШ. - 1990. - № 4.
4. Ільницький Микола. Богдан Лепкий (1872-1941) // Історія української літератури ХХ століття / Книга перша. - К., 1993.

Чернова І.П.

РЕАЛІЗАЦІЯ МЕТОДОЛОГІЇ В. ПЕРЕТЦА В ПРАКТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ "СЕМІНАРІО З ФІЛОЛОГІЇ"

В сучасному літературознавстві до цього часу ще нема комплексного дослідження методологічних засад Володимира Перетца, належним чином не вивчено і не поціновано його внесок у вивчення давньої української літератури, а тим часом складно знайти більш-менш поважне літературознавче дослідження, в якому б не було посилань на праці В. Перетца. Поодинокі згадки про вченого зустрічаємо в періодиці переважно до його ювілейних дат, зокрема це статті Я. Дзири (Український історичний журнал.-1970.- № 1.), Л. Махновця (Рад. літературознавство. - 1970.- №1.), Д. Штогриня (у збірнику "125 років київської української академічної традиції. 1861-198" за ред. Марка Антоновича. - Нью-Йорк, 1993), Т. Щербань (Слово і час. - 1995. - № 1). Згадується наукова та педагогічна діяльність В. Перетца в "Матеріалах до вивчення історії української літератури" (1959). З сучасних позицій робить спробу осмислити методологічні здобутки вченого М. Наєнко в праці "Українське літературознавство: Школи, напрями, тенденції" (1997, 2000).

На початку ХХ століття в українському літературознавстві почала формуватися філологічна школа. Не випадково час її становлення співпав з виникненням